

СУТНІСТЬ ПОНЯТТЯ “САМОСТІЙНА ПІЗНАВАЛЬНА ДІЯЛЬНІСТЬ”

У науковій літературі дії, спрямовані на самостійне здобуття, аналіз і примноження інформації, позначаються усталеним терміном “самостійна пізнавальна діяльність”. Утім, розвиток науки приводить до поступової еволюції наукових термінів, що згодом зумовлює необхідність їх уточнення. У статті визначено сутність поняття “самостійна пізнавальна діяльність” та уточнено зміст деяких ключових категорій, які мають не тільки теоретичне, а й важливе практичне значення у проблематиці самостійної пізнавальної діяльності різних суб’єктів навчання.

Ключові слова: самостійна пізнавальна діяльність, інформаційна культура, пізнавальна самостійність.

Сьогодні у рамках фахової підготовки неможливо забезпечити майбутнього фахівця тим комплексом знань, умінь і навичок, які зможуть забезпечити його ефективну професійну діяльність протягом життя. Через це під час фахової підготовки замало “здійснювати навчальний процес на основі передачі та засвоєння стандартного обсягу знань і формування стандартних навичок розв’язання проблем алгоритмічного характеру”, а необхідно навчити студента самостійно здобувати знання, “озброїти” його знаряддям, яке забезпечить можливість інтеграції здобутків загальнолюдської та професійної культури [1, с. 128].

Найбільш дієвим елементом такого “знаряддя” є специфічні знання, уміння і навички, що дадуть особистості змогу не тільки не загубитися у вирі інформаційного суспільства, а й самостійно здійснювати цілеспрямовані дії щодо здобуття, аналізу та примноження інформації.

Традиційно навчальний процес засвоєння студентами інформації має пасивний і залежний від зовнішніх стимулів характер (активність у відповідь на управлінські дії педагога, виконання його завдань, відповідь на його запитання та ін.). Реалії майбутньої професійної діяльності потребують високого рівня пізнавальної активності й самостійності фахівця, зумовлений постійною потребою в новій інформації, що виникає в контексті професійних процесів і ситуацій.

У науковій літературі дії, спрямовані на самостійне здобуття, аналіз і примноження інформації позначається усталеним терміном “самостійна пізнавальна діяльність”, який набув широкого розповсюдження. Утім, розвиток науки приводить до поступової еволюції наукових термінів, що згодом зумовлює необхідність їх уточнення.

Зважаючи на це, конкретизуємо значення дефініції “самостійна пізнавальна діяльність” у психолого-педагогічному контексті, для чого звернемося до сучасних вітчизняних наукових праць.

Це питання розглянуто у сучасних працях таких вітчизняних учених, як: С. Генка, Н. Давидюк, С. Заскалета, Г. Костишина, С. Кустовський, О. Олексюк, О. Пиндик, Л. Савчук, О. Собаєва, М. Солдатенко, Н. Терентьева, Т. Тернавська та ін.

Проведений аналіз наукових праць виявив не тільки відмінності між авторами у розумінні сутності самостійної пізнавальної діяльності суб'єкта навчання, а й істотні розбіжності у розумінні змісту таких базових понять, як “пізнавальна діяльність”, “пізнавальна активність”, “самостійна робота” та ін.

Мета статті – уточнити зміст ключових категорій “пізнання”, “діяльність”; відокремити поняття “пізнавальна діяльність” і “пізнавальна активність”, “пізнавальна самостійність”; проаналізувати конструкт “інформаційна культура”, який має не тільки теоретичне, а й важливе практичне значення у проблематиці самостійної пізнавальної діяльності різних суб'єктів навчання.

Філософсько-матеріалістичні засади розуміння пізнання людини простежуються у розумінні цього феномену окремими науками, зокрема, психологією і педагогікою.

У педагогічному словнику, за редакцією С. Гончаренка, “пізнання” трактується як процес цілеспрямованого активного відображення об'єктивного світу в свідомості людей. Відзначено, що пізнання є специфічною, вищою формою відображення <...> воно здатне виходити за межі наявного стану речей [2, с. 261].

Психологічний словник розглядає пізнання як процес активного творчого відтворення дійсності у свідомості людини, що є результатом її діяльного предметно-практичного взаємозв'язку з навколишнім світом [3]. Зазначимо, що у практичному аспекті психологія зосереджує увагу на розкритті механізмів процесу пізнання, закономірності пізнавальної діяльності людини, її пізнавальні можливості та здібності.

Отже, пізнання дійсності є процесом творчої взаємодії суб'єкта й об'єкта (людини з навколишнім світом), процесом, що перебуває у постійному розвитку й опосередковується активною діяльністю людини та спрямовується на відображення об'єктивного світу в свідомості.

Згідно з положеннями сучасної науки, результатом пізнання є не тільки створення ідеальної копії стану речей, повторення в ідеальній формі того, що існує. Пізнання виявляє об'єктивний зміст реальності як діалектичної єдності дійсності та можливості, відображаючи не тільки дійсно існуючі предмети та явища, а й усі їхні можливі модифікації.

З точки зору діяльнісного підходу в психології, який у ході евристичного пошуку було обрано методологічною основою визначення сутності самостійної пізнавальної діяльності студентів-економів, в основі пізнання лежить суспільно-історична практична діяльність людей, і, перш за все, колективна трудова діяльність, що перетворює навколишню дійсність. Точніше, людське пізнання розглядається як три взаємопов'язані види діяльності людей: колективної практичної діяльності, колективної пізнавальної діяльності та комунікативної діяльності.

Хоча онтогенез пізнання пов'язаний зі становленням і розвитком його в індивіда, діяльнісний підхід враховує важливу роль трьох зазначених видів діяльності при дослідженні цих процесів.

Отже, з точки зору діяльнісного підходу в психології, діяльність розглядається як процеси активної взаємодії суб'єкта зі світом, спрямовані на його доцільну зміну і перетворення. Згідно з поглядами цієї наукової школи, діяльність містить у собі два взаємодоповнювальних аспекти:

- зміну самого суб'єкта за рахунок поступового перетворення зовнішньої предметної дії у внутрішні розумові дії – інтеріоризацію (розпредмечування);
- активне перетворення світу суб'єктом – екстеріоризацію (його опредмечування).

У процесі інтеріоризації формуються поняття, узагальнення, прийоми дії, його внутрішні програми (П. Гальперін). Процес інтеріоризації зовнішніх дій здійснюється завдяки слову, яке виступає знаком зовнішньої дії, а згодом у внутрішньому мовленні, де проходить узагальнення і згортання дій (Л. Виготський) [4, с. 11].

Екстеріоризація виступає як практична реалізація внутрішньої, раніше інтеріоризованої дії, програми, узагальнювального прийому її виконання. За Б. Ананьєвим, екстеріоризація як перехід внутрішніх дій і операцій у зовнішні є втіленням задумів суб'єкта діяльності, реалізації його планів і програм побудови нових об'єктів – у цілому, “творення, формування” [5].

Отже, синтезуючи результати аналізу категорій “пізнання” і “діяльність” констатуємо, що зміст категорії “пізнавальна діяльність” інтегрує два аспекти: усвідомлену взаємодію суб'єкта з навколишнім світом, а також творче відтворення дійсності у свідомості суб'єкта.

Остання констатація дає змогу розуміти пізнавальну діяльність як активну взаємодію суб'єкта з навколишнім світом, спрямовану на творче відтворення дійсності у свідомості.

Пізнавальна діяльність спрямована на предметний зміст об'єкта. В її ході суб'єкт, взаємодіючи з об'єктом, включає його в нові зв'язки, і внаслідок цього виявляє його нові якості, властивості, нові знання.

У довідникових джерелах подано такі найбільш загальні розуміння категорії “активність”:

- діяльний стан організму як умова його існування й поведінки [3];
- поняття, що вказує на здатність живих істот здійснювати спонтанні рухи і змінюватися під впливом зовнішніх або внутрішніх стимулів-подразників [6].

Одним з аспектів активності людини виступає пізнавальна (професійно-пізнавальна) активність, яка є предметом багатьох психолого-педагогічних досліджень, присвячених проблематиці професійної освіти (Т. Алексеєнко, О. Демченко, Т. Дуткевич, І. Копотюк, Н. Терентьєва, В. Тюріна, Є. Ярославова та ін.).

Є. Ярославова розглядає професійно-пізнавальну активність як інтегральну якість особистості, що виражається у здатності до цілеспрямованого, усвідомленого набуття професійно значущих умінь і навичок, у прагненні до більш повного оволодіння способами майбутньої професійної діяльності, постійного самовдосконалення, спрямованості на досягнення високого професіоналізму [7].

І. Копотюк визначає професійно-пізнавальну активність як вид соціальної активності, яка виявляється у позитивному ставленні до процесу навчання та майбутньої роботи, в реалізації здатності до цієї діяльності при високому рівні самостійності та прагненні постійно поповнювати і зміцнювати професійні знання, вміння і навички [8].

Н. Терентьєва визначає професійно-пізнавальну активність як якість особистості людини, яка виявляється у її готовності та діяльності з ефективного оволодіння знаннями і способами роботи у певній професійній сфері за оптимальний час з мобілізацією всіх своїх морально-вольових сил на досягнення цієї мети [9, с. 60].

На думку Г. Пиндик, пізнавальна активність виявляється і формується у діяльності. Принципова відмінність діяльності й активності полягає у тому, що “діяльність виходить із потреби у предметі, а активність – із потреби у діяльності” [10, с. 14].

Пізнавальна активність характеризується низкою ознак, які у поведінці суб'єкта навчання знаходять конкретний вияв у таких показниках: “наявність цінних життєвих орієнтирів, спрямованість особистості на засвоєння знань, умінь і навичок; потреба у знаннях як найважливіший мотив пізнавальної діяльності; інтерес безпосередньо до процесу пізнання, самостійність, відповідальність, творче ставлення до розв'язання пізнавальних завдань, прагнення знайти свій підхід до нового завдання, виявити ініціативу у процесі навчання; володіння засобами пізнавальної діяльності, вміння самостійно мислити, виділяти головне, аналізувати; прагнення до поглиблення і розширення знань та засобів їх засвоєння; уміння застосувати на практиці засвоєні знання” [10].

Аналіз довідникових джерел і наукових праць дав змогу розглядати пізнавальну активність як багаторівневу цілісну інтегровану властивість особистості, яка характеризує психічний стан суб'єкта у навчанні та виявляється у результатах і ставленні до навчально-пізнавальної діяльності. Іншими словами, пізнавальна активність – це психічний стан пізнаючого суб'єкта, його ставлення до процесу пізнання (пізнавальної діяльності).

Передумовою виникнення пізнавальної активності є наявність пізнавального інтересу, під яким розуміють “вибіркову спрямованість людини на пізнання предметів, явищ, подій навколишнього світу, яка активізує психічні процеси, діяльність людини, її пізнавальні можливості”. Пізнавальний інтерес характеризується: “рівнем опосередкування; предметною спрямованістю (якісною та змістовною характеристикою); кількісною характеристикою змісту, широтою інтересу; інтенсивністю як показником рівня труднощів, які необхідно подолати під час виконання діяльності” [11, с. 7].

Інтерес – це мотив, що сприяє орієнтуванню в будь-якій галузі знань, ознайомленню з новими фактами, більш повному і глибокому відображенню дійсності. Інтереси змушують особистість активно шукати шляхи і способи їх задоволення. Проте задоволення інтересу не приводить до його згасання, а внутрішньо перебудовуючи, збагачуючи і поглиблюючи його, зумовлює виникнення нових інтересів, що відповідають більш високому рівню пізнавальної діяльності [9, с. 52].

Виникнення пізнавального інтересу – вибіркова спрямованість уваги людини на явища, події навколишнього світу, яка активізує психічні процеси, стає передумовою виникнення пізнавальної самостійності.

Категорія “самостійність” у педагогічному контексті постає як:

– одна з властивостей особистості, що характеризується: по-перше, сукупністю засобів – знань, умінь і навичок, якими володіє особистість; по-друге, ставленням особистості до процесу діяльності, її результатів і умов здійснення, а також зв'язками з іншими людьми, які формуються у процесі діяльності [2, с. 297];

– здатність особистості виконувати певну дію чи комплекс дій без допомоги з боку іншої особи або технічних засобів, керуючись лише власним досвідом. Ця діяльність лежить в основі її самостійної діяльності [12].

Висвітленню питань, пов'язаних із формуванням і розвитком пізнавальної самостійності різних категорій учнів і студентів, присвячено велику кількість наукових праць (Г. Адамів, В. Бенера, Т. Капітонова, І. Лернер, Н. Ошорова, С. Пакуліна, П. Підкасистий, Н. Полонікова, В. Тюріна, Т. Шамова, Г. Щукіна та ін.).

На думку авторів, розвиток пізнавальної самостійності сприяє реалізації потенціалу особистості. Самостійність, що при досягненні цілей набуває спрямованості та трансформується у механізм самоуправління пізнавальною діяльністю, дає змогу орієнтувати студентів на вирішення актуальних завдань, які не входять до підручників і навчальних посібників, але без вирішення яких виникають труднощі у підтриманні гармонічних зв'язків людини із природою, суспільством, собою.

Серед існуючих дефініцій пізнавальної самостійності найбільш ємними і точними можна визнати такі:

– інтегративна якість особистості, яка виявляється в 1) умінні за мінімальної зовнішньої допомоги, або в ідеалі, без неї формулювати найближчі цілі та завдання діяльності, виявляти шляхи їх реалізації; 2) контролі ходу навчально-пізнавальної діяльності й оцінюванні її результатів відповідно до зумовлених критеріїв (Т. Капітонова [13]);

– інтегративна якість особистості, яка виявляється у прагненні до активної пізнавальної діяльності, умінні ставити мету й планувати свою діяльність, здійснювати самооцінку її результатів, умінні найбільш оптимально вирішувати навчально-пізнавальні завдання (Н. Ошорова [14]);

– здатність і прагнення людини до пізнання нового в процесі цілеспрямованого пошуку без сторонньої допомоги, тобто шляхом власних зусиль (С. Пакуліна [15]).

Як бачимо, пізнавальну самостійність суб'єкта навчання автори розглядають як особливу активність особистості.

Психічною основою пізнавальної самостійності як прояву активності особистості є вища нервова діяльність і психічні процеси як її складові.

Аналіз праць за зазначеним напрямом показав, що наявність у суб'єкта навчання пізнавальної самостійності, зазвичай, пов'язується з ознаками, основою для яких виступають такі психологічні процеси, як рефлексія, мотивація, адаптація.

Так, П. Підкасистий виділяє такі ознаки самостійної пізнавальної діяльності, які включають елементи рефлексії, мотивації, адаптації, подолання:

– самостійність, що виражається у самокритичності та критичності (самостійність, рефлексивність);

– пізнавальна активність, яка виявляється в інтересах, прагненнях і потребах (активність, вмотивованість);

– готовність до подолання труднощів, стійкість і воля (подолання, адаптація);

– оперативність, яка передбачає правильне розуміння завдань, що стоять перед учнями, вибір потрібної дії та темпу вирішення завдань (рефлексивність, адаптивність) [16].

У зв'язку із цим, інтерес становить гіпотеза С. Пакуліної про те, що пізнавальна самостійність як своєрідна активність особистості забезпечується рефлексією, мотивацією й адаптацією. При цьому рефлексія виконує функцію проєктування, мотивація – функцію конструювання, а адаптація – результуючу функцію [17, с. 12].

Підтверджуючи плідність гіпотези С. Пакуліної, в інших дослідженнях пізнавальна самостійність також розглядається як детермінанта єдності рефлексії, мотивації й адаптації, які зумовлюють єдність динамічних відносин і стійких зв'язків у системі пізнання, дії і результату.

Аналізуючи пізнавальну самостійність як якість особистості дослідники виділяють два компоненти: мотиваційний і процесуальний.

На думку авторів, мотиваційний компонент інтегрує прагнення учнів до самостійної пізнавальної діяльності та потребу в останній.

Процесуальний компонент – сукупність умінь учнів, котрі дають змогу пізнавати в процесі цілеспрямованого пошуку. Як необхідні елементи для самостійного пізнання у процесуальному аспекті виділяються опорні знання й інтелектуальні вміння (змістовна сторона), а також загальні та спеціальні навички навчальної праці (операційна сторона).

До загальних та спеціальних навичок навчальної (пізнавальної) діяльності авторами відносяться такі навички, як: планування і раціональна організація пізнавальних дій, самоконтроль, вміння працювати в певному темпі тощо.

В основі структури пізнавальної самостійності, розробленої І. Лернером, лежить характер пізнавальної діяльності учня у процесі навчання. Учений уявляє пізнавальну самостійність як причину якісного і кількісного зростання наявних у школяра знань, умінь, досвіду творчої діяльності.

У ряді досліджень підкреслюється, що пізнавальна самостійність формується в учня у процесі його творчої діяльності, при цьому, хоча й зазвичай супроводжується творчістю, готовністю до пошукової роботи, не завжди включає в себе елементи дослідження на вищому рівні узагальнень.

Відзначимо, що на сьогодні зроблені численні спроби розкриття пізнавальної самостійності шляхом узагальнення рівнів сформованості її основних компонентів. Як критерії цих рівнів дослідники розглядають: стійкість і спрямованість пізнавальних мотивів, ступінь засвоєння знань, вміння виділяти головне; прагнення до досягнення мети освітньої діяльності тощо.

Відповідно до цих критеріїв виділяються рівні пізнавальної самостійності, які визначаються на основі оволодіння суб'єктами навчання знаннями, способами діяльності, розвитку мотиваційно-вольової сфери.

Синтезуючи результати аналізу категорії “пізнавальна самостійність” констатуємо, що:

- вона розглядається у наукових працях як якість особистості – результат об'єктивізації її властивостей і здібностей;
- має два аспекти: особистісний (характер мотивації й активності) і діяльнісний (знання, уміння та навички);
- може бути оцінена на основі аналізу здійснення суб'єктом самостійних пізнавальних дій.

Отже, на основі вищезазначеного аналізу наукових праць ми отримуємо підстави для розуміння пізнавальної самостійності як якості особистості, що характеризується її компетентністю у здійсненні самостійних пізнавальних дій.

Використання терміна “компетентність” у цій робочій дефініції зумовлено тим, що він найбільш точно серед інших існуючих конструктів визначає функціональну готовність до певної діяльності, поєднуючи знання, уміння, навички, а також особистісні якості в єдину систему.

Аналіз наукових джерел показав, що спорідненою за змістом до категорії “пізнавальна самостійність” виступає категорія “інформаційна культура”.

На нашу думку, категорії “пізнавальна самостійність” і “інформаційна культура” відносяться одна до одної як загальне і часткове. Точніше, наявність у суб'єкта інформаційної культури є однією з передумов наявності пізнавальної самостійності.

Для перевірки правомірності такого припущення проведемо аналіз конструкту “інформаційна культура”.

Згідно з положеннями культурно-історичної теорії (Л. Виготський), культура виступає як: діяльність людства з генерації, збереження та передачі цінностей, норм, знакових систем, позабіологічних програм дій і спілкування людей; один з результатів цієї діяльності – позабіологічні програми дій (технології, методи та ін.); стан буття конкретної людини – окремі аспекти її свідомості та діяльності, які зумовлені усвідомленням, оволодінням і використанням цих програм дій (культурністю) [18].

Вищенаведені положення дають підстави розглядати інформаційну культуру як якість особистості, що характеризується володінням і усвідомленим використанням суб’єктом програм пошуку, аналізу і застосування інформації, що були вироблені людством на конкретний історичний момент.

У численних наукових працях, присвячених формуванню інформаційної культури різних категорій фахівців (Н. Гендіна, О. Єфросиніна, А. Кальянова, М. Коляда, В. Носков, О. Пономарьов, В. Харченко), визначення інформаційної культури вказують, перш за все, на її предметний, операційний характер: “...уміння цілеспрямовано працювати з інформацією і використовувати для її отримання, обробки і передачі комп’ютерні інформаційні технології, сучасні технічні засоби й методи” [19, с. 29].

Відзначимо, що структура інформаційної культури особистості майже збігається зі структурою процесуального аспекту пізнавальної самостійності, не розглядаючи її мотиваційний аспект.

Так, Ю. Брановський виділяє такі структурні компоненти інформаційної культури:

- уміння користуватися автоматизованими інформаційними системами збору, зберігання, переробки, передачі й подання інформації, що базуються на електронній техніці та системах телекомунікації;
- уміння визначати цілі; здійснювати постановку завдань; будувати інформаційні моделі за допомогою автоматизованих інформаційних системи й інтерпретувати отримані результати;
- уміння передбачати наслідки своїх рішень і робити відповідні висновки; використовувати для аналізу професійних процесів і явищ бази даних, знань та інші сучасні інформаційні технології;
- уміння впорядкування, систематизації, структуризації даних і знань, розуміння сутності інформаційного моделювання, способів подання даних і знань;
- здатність людини, що володіє необхідним інструментарієм, передбачати наслідки своїх дій;
- уміння людини підпорядковувати свої інтереси тим нормам поведінки, яким необхідно слідувати в інтересах суспільства [19, с. 40].

Як бачимо, у змісті поняття “інформаційна культура” наведено різноманітні знання та вміння, але практично відсутній мотиваційний компонент, система поглядів і переконань, що сприяє реальному використанню людиною нагромадженої інформації та дає змогу впровадити її в усі аспекти життєдіяльності.

Отже, категорія “інформаційна культура” співвідноситься з процесуальним аспектом категорії “пізнавальна самостійність”. При цьому категорія “пізнавальна самостійність”, крім процесуального, включає ще й мотиваційний аспект.

Виходячи із результатів проведеного аналізу змісту вищезазначених категорій, у подальшому дослідженні конструкт “пізнавальна самостійність” ми будемо вважати провідним, а “інформаційну культуру” розглядати як її складову (синонім процесуального аспекту).

Для повного розкриття сутності самостійної пізнавальної діяльності майбутніх економістів важливим є визначення її структурної організації. Як чинники при визначенні структури пізнавальної діяльності було покладено:

- предметну характеристику окремих дій (пошук джерел, обробка інформації тощо);
- ступінь новизни результату діяльності (репродуктивна, реконструктивна, творча);
- актуальні параметри особистості, які детермінують спрямованість і характер дієвих актів на тих чи інших етапах пізнавальної діяльності та інші системоутворювальні чинники.

Утім, кожний із вищезазначених структуроутворювальних чинників, при аналізі у контексті нашого дослідження, не дає змогу повною мірою врахувати особливості педагогічного процесу, у якому взаємодіють педагог і учень.

Зазначений недолік зумовив наше звернення до положень діяльнісного підходу (П. Гальперін, В. Давидов, Д. Ельконін, О. Леонтьєв, С. Рубінштейн та ін.), у якому структуроутворювальним чинником будь-якої психічної діяльності виступає послідовність когнітивних процесів, а саме: вироблення мотивів; усвідомлення цілей; планування (прийняття рішення та вироблення програми діяльності); реалізація рішення; аналіз та оцінювання результатів; корекція подальшої діяльності залежно від результатів оцінювання.

Відзначимо, що у положеннях діяльнісного підходу щодо структури діяльності є спільні позиції з концепцією Д. Брунера (згідно з якою пізнання є похідною від трьох когнітивних процесів, що протікають одночасно: одержання нової інформації, її трансформація, прилаштування до вирішення нагальних завдань, а також перевірка, контроль) [20].

Висновки. Отже, на основі синтезу положень філософського і психологічного підходів до розуміння категорії “пізнання”, положень діяльнісного підходу щодо категорії “діяльність”, а також уточнення ключових дефініцій (“пізнавальна діяльність”, “пізнавальна активність”, “самостійність пізнавальної діяльності”), синтезуємо результати теоретичного аналізу у власне визначення поняття “самостійна пізнавальна діяльність”.

Таким чином, самостійна пізнавальна діяльність – це сукупність автономних розумових та фізичних дій, спрямованих на відтворення у свідомості людини процесів і явищ об’єктивного й суб’єктивного світу.

Самостійна пізнавальна діяльність являє собою процес, який складається з кількох самостійних етапів. На теоретичній основі діяльнісного підходу в самостійній пізнавальній діяльності майбутніх економістів нами виділено такі структурні елементи (етапи): мотиваційний, цілепокладний, організаційний, практичний, контрольно-корегувальний.

Мотиваційному етапу відповідає прийняття очікуваного результату пізнавальної діяльності як особистісно значущого; цілепокладний етап спрямований на визначення мети пізнавальної діяльності; організаційний етап інтегрує дії студента щодо планування своєї пізнавальної діяльності (дії з добору джерел інформації, визначення просторово-часових параметрів); практичний етап інтегрує конкретні дії зі здобуття і систематизації інформації, презентації результатів пі-

знавальної діяльності; на контрольно-корегувальному етапі відбувається порівняння того, що планувалося, з отриманими результатами, а також приймається рішення щодо напрямку і характеру подальшої пізнавальної діяльності.

Список використаної літератури

1. Лихачев Б.Т. Педагогика : курс лекций / Б.Т. Лихачев. – М. : Просвещение, 1996. – 462 с.
2. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник / С.У. Гончаренко. – К. : Либідь, 1997. – 374 с.
3. Психология человека от рождения до смерти / [под ред. А.А. Реана]. – Прайм-Еврознак, 2002. – 656 с.
4. Шимко І.М. Дидактичні умови організації самостійної навчальної роботи студентів вищих навчальних закладів : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / І.М. Шимко. – Кривий Ріг, 2003. – 180 с.
5. Ананьев Б.Г. Избранные психологические труды : в 2 т. / Б.Г. Ананьев. – М. : Педагогика, 1980. – Т. 1. – 232 с. – Т. 2. – 288 с.
6. Психология развития : словарь / [под ред. А.Л. Венгера] // Психологический лексикон : энциклопедический словарь : в 6 т. / [ред.-сост. Л.А. Карпенко ; под общ. ред. А.В. Петровского]. – М. : ПЕР СЭ, 2006. – 176 с.
7. Ярославова Е.Н. Факторы формирования познавательной активности студентов: на примере изучения иностр. яз. / Е.Н. Ярославова // Урал. гос. акад. физ. культуры. – Челябинск, 1999.
8. Копотюк И.Г. Формирование профессионально-познавательной активности студентов педагогического колледжа / И.Г. Копотюк // Ярославский Педагогический Вестник. – 1999. – № 3–4, 21–22. – С. 131–134.
9. Терентьева Н.В. Личностно-центрированное взаимодействие педагогов и студентов в процессе обучения в вузе : дис. на соискание уч. степени канд. пед. наук : 13.00.08 / Наталья Витальевна Терентьева. – Ставрополь, 2006. – 197 с.
10. Пиндик О.Г. Педагогічні умови розвитку пізнавальної активності студентів вищих навчальних закладів економічного профілю (на матеріалі вивчення іноземної мови) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : 13.00.09 спец. “Теорія навчання” / О.Г. Пиндик. – К., 2003. – 21 с.
11. Некоз І.В. Формування пізнавальних інтересів студентів немовних спеціальностей вищих навчальних закладів (на матеріалі вивчення іноземних мов) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : 13.00.04 спец. “Теорія і методика професійної освіти” / І.В. Некоз. – Луганськ, 2004. – 20 с.
12. Boulding K. General Systems Theory. – The Skeleton of Science / K. Boulding // Management Science. – 1956. – April. – P. 197–208.
13. Капитонова Т.А. Развитие познавательной самостоятельности младших школьников : автореф. дис. на соискание уч. степени канд. пед. наук : спец. 13.00.01 “Загальна педагогіка та історія педагогіки” / Т.А. Капитонова. – Саратов, 1996. – 20 с.
14. Ошорова Н.Б. Формирование познавательной самостоятельности младших школьников в условиях личностно-ориентированного образования: дис. на соискание уч. степени канд. пед. наук : 13.00.01 / Наталья Баторовна Ошорова. – Улан-Удэ, 2001. – 196 с.
15. Пакулина С.А. Социокультурный, педагогический и психологические основания управленческого обеспечения и организации самостоятельной активности студентов / С.А. Пакулина // Научные исследования в образовании. – 2008. – № 12. – С. 37–45.
16. Пидкасистый П.И. Самостоятельная познавательная деятельность школьников в обучении / П.И. Пидкасистый. – М. : Педагогика, 1980. – 240 с.
17. Пакулина С.А. Педагогика и психология самостоятельной работы студентов в высшей школе / С.А. Пакулина. – Челябинск : Филиал Моск. пед. гос. ун-та, 2007. – 190 с.

18. Выготский Л.С. Проблема культурного развития ребенка (1928) / Л.С. Выготский // Вестник Московского университета. Сер. 14: Психология. – 1991. – № 4. – С. 5–18.

19. Харченко Г.И. Компьютерные программы учебного назначения как средство активизации учебной деятельности студентов вуза (на примере психолого-педагогических дисциплин) : дис. на соискание уч. степени канд. пед. наук: 13.00.08 / Галина Ивановна Харченко. – Ставрополь, 2005. – 202 с.

20. Брунер Д. Психология познания / Д. Брунер. – М. : Прогресс, 1977. – 231 с.

Стаття надійшла до редакції 10.08.2012.

Рябченко Л.А. Сущность понятия “самостоятельная познавательная деятельность”

В научной литературе действия, направленные на самостоятельное получение, анализ и приумножение информации, обозначаются термином “самостоятельная познавательная деятельность”. Развитие науки ведет к постепенной эволюции научных терминов, что со временем обуславливает необходимость их уточнения. В статье определяется сущность понятия “самостоятельная познавательная деятельность” и уточняется содержание некоторых ключевых категорий, которые имеют не только теоретическое, а и важное практическое значение в проблематике самостоятельной познавательной деятельности разных субъектов обучения.

Ключевые слова: *самостоятельная познавательная деятельность, информационная культура, познавательная самостоятельность.*

Ryabchenko L. The nature of the term “independent cognitive activity”

In the scientific literature actions which lead to independent receiving, analysis and enhancement of information are determined by the term “independent cognitive activity.” The development of science has led to a gradual evolution of scientific terms, that over time made it necessary to qualify. The article defines the essence of the concept of “independent cognitive activity” and specifies the content of some key categories which have not only theoretical but also practical importance to the problems of independent cognitive activity of different subjects of study.

Key words: *independent cognitive activity, information culture, cognitive independence.*